

Landgoederen en landgoederen, verkennende gedachten vanuit Noord-Holland

Jeroen Jacobse 31-7-2020 v3 (ingekort)

Coronatijd bracht iedereen aan de wandel leek het. Natuurmonumenten sloeg alarm. Haar terreinen zouden zodanig overlopen worden dat afstand houden niet meer mogelijk zou zijn. Afsluiting dreigde. Hoe nu? Zelf waren we die dagen ook op stap in het door Randstedelijke agglomeraties omringde Gooise landgoederengebied. Ja op sommige plaatsen was het druk, vooral bij Natuurmonumenten op haar bekende buitenplaatsen in 's-Graveland, maar geen afstand kunnen houden...? Maar wat ook opviel: op andere landgoederen kwam je bijna geen mens tegen. Die andere landgoederen, *Oud Bussem*, *'t Graeveveldt*, *Oud-Naarden*, *De Duinen*, *Larenberg*, het zijn landgoederen, soms niet zo bekend, waar gemarkeerde routes aan voorbij gaan. Ze zijn van particulieren die belastingvrijstellingen genieten op grond van de Natuurschoonwet (NSW). Dat gebeurt onder voorwaarden, o.a. eisen aan houtopstand en natuur én openstelling voor wandelaars.

Ook als wij begin juli over landgoed *Pijnenburg* (Utrecht) lopen, lijkt het er opmerkelijk rustiger dan op de aangrenzende terreinen van Staatsbosbeheer. Voor kort was dat anders. De media berichtten over de commotie die ontstond toen de eigenaar vorig najaar de toegang sloot tot het pad *Emiliaalaan*. Een heus aktiekomitee kwam in het geweer. Het betrof echter geen wandelaars, maar fietsers die geweerd worden in verband met de toenemende verstoring. Toen dit voorjaar elders ook nog prinses Irene besloot het langs haar tuin lopende *Maarnse Voetpad* (openbaar volgens de Wegenlegger) af te sluiten, leidden zorgen over (dreigende) afsluitingen, al of niet in verband met corona, tot Tweede Kamer-vragen van PvdD. Minister Schouten antwoordde 11 juni dat meldingen betreffende de openstellingen kunnen worden gedaan bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RvO). Er zouden geen corona-gerelateerde meldingen zijn binnengekomen.

Laat ik nog geen maand later langs een aanduiding bij een NSW-landgoed komen, 'gesloten wegens corona'. Onder verwijzing naar de brief van de minister aan de TK doe ik een melding bij RvO, maar dan blijkt men daar niet eens te weten dat men de aangewezen instantie is: "Helaas moet ik u mededelen dat u bij de verkeerde instantie uw melding heeft gemaakt." Wat dan wel het juiste adres is, wordt niet gemeld. Vervolgens geconfronteerd met het citaat van de minister wordt mijn melding wel 'doorgezetz'. Een paar dagen later komt een antwoord dat volledig voorbij gaat aan de inhoud van de melding en schijnbaar uit het standaardrepertoire komt voor makers van bezwaar tegen beslissingen over subsidieaanvragen. Op een kafkaësk spoor zijn we gezet. Is het vreemd dat de minister meldt dat er geen meldingen zijn? Wordt alleen ik hier met een kluitje het riet in gestuurd of gebeurde dit misschien ook met de minister en via haar de TK?

Dat aandacht voor de opengestelde landgoederen bij RvO geen hoge prioriteit heeft, blijkt ook uit de publiek te raadplegen lijst die men geacht wordt bij te houden. Het gaat om 67 pagina's A4 met de namen van kadastrale gemeente, provincie en landgoed, geen nadere aanduiding van ligging, grootte en ingangen. Over de betrouwbaarheid rijst twijfel als blijkt dat namen van plaatsen, provincies en goederen in meerdere gevallen verkeerd gekoppeld zijn en meerdere ons bekende landgoederen ontbreken.

De Natuurschoonwet is in 1928 in het leven geroepen om de teloorgang en versnippering van particuliere landgoederen tegen te gaan. Voor wandelaars van belang is dat de wet ook beoogt de toegankelijkheid van de landgoederen te bevorderen specifiek voor deze doelgroep. Daartoe is er een extra belastingprikkel. Openstelling van minimaal 85% van het terrein, plus voldoen aan eisen t.a.v. spreiding en padmeters per ha (50 in bos, 25 in ander terrein), levert de eigenaar volledige vrijstelling van schenk- of erfbelasting in plaats van voor de helft.

Van het totale NSW-areaal (in 2014 150.000 ha, waarvan 55% in Gelderland en Overijssel) is ongeveer 70% opengesteld. Het betreft grofweg de helft van de landgoederen. De NSW-gerangschikte landgoederen van natuurbeschermingsorganisaties vormen 10% (10.000 ha) van dit opengestelde areaal.

Halverwege de jaren '90 is de werkzaamheid van de NSW gerevitaliseerd om niet alleen het behoud maar ook de uitbreiding van natuur bij particulieren te bevorderen.

Was bij klassieke landgoederen openstelling voor wandelaars nog een keus van de eigenaar, bij nieuwe landgoederen wordt dit als voorwaarde gesteld. Dat laatste klinkt mooi, maar de beperkte omvang van veel van deze terreinen in combinatie met het gegeven dat toegankelijkheid nog geen doorgankelijkheid betekent, is de winst beperkt als er geen aansluiting is op ruimere wandelgelegenheid. Denk bij deze nieuwe NSW-terreinen overigens ook aan zoiets als een golfbaan, kampeerterrein, dierentuin of 'woonlandgoed' en ook een fruitteler kan zijn boomgaarden openstellen en een NSW-rangschikking krijgen.

De belastingfaciliteiten van de NSW bij elkaar, komen over het geheel genomen tegemoet aan een kwart tot de helft van de kosten voor instandhouding per hectare van een landgoed. Medelijden is denkkelijk niet nodig, maar een landgoed blijft over het algemeen een kostbare hobby, of men moet creatief zijn om extra inkomsten te genereren. Onder andere exploitatie van een theehuis, dierenbegraafplaats of 'educatief park' kan dan een optie zijn.

Behalve via de NSW is veel landgoedelijk schoon gered via directe verwervingen door overheden. In sommige streken is het resultaat een lappendeken aan door verschillende partijen beheerde terreinen. Dat hoeft voor de wandelaar geen probleem te zijn, maar mede doordat openstelling nog niet betekent dat je er op een andere plek uit kunt dan waar je er binnen kwam, kunnen 'lastige' situaties ontstaan. Een sterk voorbeeld betreft Zuid Kennemerland waar een brede waaier aan eigenaren, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, 2 waterleidingbedrijven, Landschap Noord-Holland, gemeenten en particulieren, zich nota bene gezamenlijk presenteren als 'Nationaal Park'. Het gaat hier eerder om een verzameling parken en parkjes met vele daarvan eigen omheiningen. Verschillende van deze terreinen kennen slechts één ingang. Om bij de burens te komen moet je via de weg omlopen. Voor sommige moet je betalen, maar dan geldt je kaartje uiteraard alleen daar.

Is het ernstig? Het is niet altijd ernstig. We mogen blij zijn met de opengestelde landgoederen, misschien juist met die minder bekende. Fijn als mensen de zekerheid van paaltjes en pijltjes kunnen kiezen over de bekende terreinen maar heel mooi ook dat er plekken zijn om zelf te ontdekken en te dwalen over rustige(r) paden. Lastig is wel dat er geen betrouwbare, informatieve en publiekelijk te raadplegen bron is van gegevens van landgoederen die zijn opengesteld. Dan is het moeilijk ontdekken en ook moeilijk waakzaam te blijven betreffende sluitingen en beperkingen, zeker als de hier verantwoordelijke instantie zelf haar functie niet kent. Ernstig zijn hinderlijke barrières die de doorgankelijkheid, van het landschap beperken. Die kennen we van de infrastructuur voor auto, trein en schip, maar helaas dus ook van hekken plaatsende landgoedeigenaren. En dan hebben we het nog niet gehad over de terreinen die niet zijn opengesteld, waaronder de helft van de NSW-gerangschikte landgoederen. Is men daar bang voor het volk? Men heeft dan zijn tuin nodig om te kunnen wandelen natuurlijk. Dat zal helpen. Alleen dat kluitje in het riet, is dat niet ernstig?